

LIES PAUWELS: PORTRET VAN EEN THEATERMAKER AAN DE HAND VAN REPETITIES

‘Misschien is die
brutigheid juist schoon’

Begin 2017. Lies Pauwels, theaterfenomeen en onverschrokken vrouw, heeft een plan. Ze wil een voorstelling maken met jongeren met een psychische kwetsbaarheid, fashion-modellen en een priester. Geen sociaal-artistiek project, geen creacclub, geen veredelde bezigheidstherapie. Professioneel theater in de grote zaal van HETPALEIS in Antwerpen en met een tournee langs schouwburgen van Lille tot Londen. Hoe onmogelijk kan een regisseur het zichzelf maken?

De basisidee is vrij simpel. De psychisch kwetsbare jongeren staan voor de onderbuik van onze maatschappij, de modellen voor de uiterlijke schijn die we proberen op te houden, de priester voor onze zoektocht naar zingeving. De uitwerking belooft complex te worden.

Pauwels schrijft een oproep voor auditiewerkshops uit. Tijdens deze ateliers selecteert ze zeven jongeren. En besluit ze dat bij elke repetitie een psycholoog aanwezig moet zijn. Dat is een eis. Ze is zich bewust van haar verantwoordelijkheid. 'Ik zoek altijd de limieten op. Ook met hen wil ik ver gaan. Pushen. Tot aan de grens en dan nog een tikje geven. Wat als een onderwerp een trauma oprakelt? Er moeten goede omkadering en nazorg zijn.' Behalve de psychologe wordt ook een muur uit zachte materie aangeroerd. Wie er nood aan heeft, kan de frustraties van zich afkloppen.

De geselecteerde jongeren zijn heel divers. De meesten kennen elkaar en elkaars problemen niet. Lies selecteerde hen – zoals ze alles doet in het leven – puur op intuïtie. 'Ik heb de mensen gekozen die mij inspireren.' Er zitten meisjes bij die tijdens de eerste gesprekken niet verder komen dan 'Dat kan ik niet' en 'Dat weet ik niet'. Gebogen rug. Het gezicht afgewend naar beneden. De stem hoog en bevend. Er zit een jongen bij zonder stem. Tenminste, zo lijkt het.

Wanneer u dit leest, is net een onmogelijke theatervoorstelling in première gegaan: *Truth or Dare*, *Britney or Goofy*, *Nacht und Nebel*, *Jesus Christ or Superstar*. In de zaal 600 uitverkochte pluchen zetels. Op scène zeven psychisch kwetsbare jongeren, drie modellen en een priester. Regisseur Lies Pauwels: 'Waarheid of durven? Nee! Waarheid én durven.' The making of, een huzarenstuk in vijf repetities.

Ann-Sofie Dekeyser, foto's Fred Debrock

Zelfverminking, zelfmoordneigingen, psychoses, een eetstoornis, seksueel misbruik, emotionele verwaarlozing, persoonlijkheidsstoornissen, loverboys, verdriet dat geen kant op kan, autisme. Het zal allemaal de revue passeren tijdens improvisaties. Wat doorgaans verborgen blijft achter keurig onderhouden voortuintjes, ondoorzichtige beglazing in psychiatrische instellingen of dichte deuren van begeleidingshuizen voor jongeren met een problematische gezinssituatie, laat zich op scène benoemen.

Pauwels heeft hen zelf nooit gevraagd naar hun concrete problematiek. Op geen enkel moment. Hoewel hun kwetsbaarheid net de premisse van deze voorstelling is. 'Ja, *Truth or Dare* gaat over kwetsbaarheid, maar niet over de anekdotiek ervan. Ik werk met hen om wie ze zijn, niet omdat ze bij mij hun rugzak moeten legen, dat zou niet fair zijn. Maar ik wil wel van hen weten hoe zwaar die rugzak weegt. Hoe die tegentrekkende beweging voelt, waardoor ze niet vooruit geraken. Het gaat erom dat zij een diepe betekenis aan die voorstelling kunnen geven, door de manier waarop zij dingen beleven. Door hoe zij tegen het leven en de maatschappij aankijken.'

'ALRIGHT SWEETIES, THE STAGE IS YOURS'

Eind juni 2018. Voor het eerst zouden alle spelers met elkaar in het repetitielokaal staan. Hiervoor werkte Pauwels apart met de jongeren en de modellen. Priester Rémy Ja-

cobs repeteert voor het eerst mee. Vanaf nu mag ik de repetities volgen.

Enkele jongeren komen niet opdagen. Opgegeven redenen: een examen, een dringend bezoek aan de psychiater, geen geld voor een tramticket. 'Maar we gaan er alles aan doen om de jongeren hier te krijgen.'

Wie komt opdagen en in welke goedstoestand? Dat is voorlopig de voornaamste bezorgdheid. Plannings worden tig keer herschreven. Het is trekken en sleuren. 'Ik vecht om hen allemaal aan boord te houden. Ik ga niemand opgeven, en dat weten ze.'

'Mishandelen of mishandeld worden?', 'Verdrinking of verkrachting?', 'Bloed geven of bloed zuigen?' Pauwels legt haar spelers dilemma's voor

Er is een meisje als een sfinx, haar zwaar opgemaakte gezicht maakt haar onleesbaar. De blik onveranderlijk. Er hangt een nevel van nihilisme in de zaal. Dofheid. Angst regeert. Een jongen zoekt houvast. Hij trekt nog voor de repetitie begint een rode koningsmantel aan. Zijn favoriete kostuum, hij neemt het zelfs mee naar huis.

Pauwels werkt al maanden aan het winnen van vertrouwen. 'Zij worden constant ontgoocheld door instanties, wachtlijsten, omstandigheden. Zij zullen zich niet zomaar geven. Ik zoek naar wie ze zijn. Niet naar wat ik van hen wil. Ze moeten niet voldoen aan mijn verwachtingen.'

Tijdens de improvisaties doen wat er gevraagd wordt, is al heel wat. Pauwels klampt zich vast aan muziek om emoties op te wekken, beweging in de zaak te krijgen. Alle energie komt van haar uit.

Er staat een muur tussen de modellen – die naadloos switchen tussen de meest exuberante kostuums en poses, die met geen opdracht uit hun comfortzone lijken te slaan, het kan niet groot, luid of gewaagd genoeg zijn – en de jongeren: haast onbeweeglijk, passief, gesloten, alleen al hier staan is ver uit hun comfortzone. Hoe zal ze hen evenwaardig naast elkaar op het podium krijgen?

Iemand weigert zich te verkleden. Hij lijkt in het ijl te staren, geregeld verschijnt een glimlach op zijn gezicht, alsof hij afstand tot alles heeft. Zolang er geen persoonlijke opdracht gegeven wordt, gebeurt er niets. Rémy zingt een klaagzang in het Latijn. De priester kijkt even vreemd op wanneer Pauwels hem 'heel goed, schatteke' toeroept. Werelden botsen. Lethargie en liturgie.

Een eerste poging tot toenadering tijdens de lunch. Niels tegen Rémy: 'Nightcore, kent jij dat? Ik ben daar verslaafd aan.' Hij haalt zijn smartphone boven en laat de priester meeluisteren naar zijn geliefde muziekstijl. Techno en trance, maar dan versneld. Hoge tonen op speed. Rémy raadt hem op zijn beurt Arvo Pärt aan.

Pauwels moet deze elf individuen tot een groep zien te vormen.

Tijdens de repetities zit Lies Pauwels achter een tafel, ze staat niet op scène. Al raakte ze in eerste instantie bekend als actrice. Ze speelde van Aarsele tot New York, en werkte nauw samen met Alain Platel en Arne Sierens. Totale overgave is haar handelsmerk. Eerder liet ze in deze krant optekenen: 'Theater is betekenisvol als het meer wordt dan een ver-

langen om bemind, geprezen en bejubeld te worden. Als het vergeet ijdel te zijn.' Of zoals ze vandaag zegt: 'Theater draait voor mij om generositeit, niet om virtuositeit.'

Sinds 2001 heeft ze Sontag, haar eigen 'gezelschap', ze voelde de noodzaak om meer te creëren. Met *Het Hamiltoncomplex* – een voorstelling met 13 meisjes van 13 jaar en een bodybuilder – gooide ze hoge ogen in binnen- en buitenland. Op basis van dat succes gaf HETPALEIS haar krediet voor deze nieuwe voorstelling. Ondanks de haachelijkheid van de onderneming

Vanwaar haar voorkeur voor niet-professionele acteurs? 'Er bestaan enkele hele goede acteurs, maar ik zie alleen maar dat ze goed aan het spelen zijn. Het is pas als er weerhaken aan zijn, als mensen het spelen an sich in vraag stellen, dat ik iets echt interessants zie gebeuren.'

'ÇA VA? IS IEDEREEN NOG HEELHUIDS?'

'Grenzen aan de liefde of grenzen aan de wijsheid?', 'Mishandelen of mishandeld worden?', 'Verdrinking of verkrachting?', 'Bloed geven of bloed zuigen?' Pauwels legt haar spelers dilemma's voor. Muizenpas per muizenpas tonen de jongeren zichzelf.

Op de tiende verdieping van HETPALEIS worden onzekerheden uitgedaagd, harnassen aangevallen, ongemakkelijkheden opgezocht. Over de scène dwarrelen roze pluimen en verwrongen zelfbeelden. Er wordt in ondergoed gepaaldanst. Op een catwalk tippelen roos-witte laarzen met de waarschuwing 'fragile'. Er wordt aangeraakt. Niet voor iedereen een evidentie. 'Jeroen, Delfine gaat nu haar hoofd op jou leggen. Ik zal tot tien tellen en dan ben je ervan af. Oké?'

Lies staat voor Luna als een toreador die een stier woest wil maken. 'Komaan, toon uw kwaadheid.' Niels en Rémy dansen met elkaar. Taylor faket vrolijkheid, Delfine een orgasme. God deelt de scène met Minnie Mouse. De muziek gaat van Mozart tot 'Glamour pussy'. De priester maakt een radslag wanneer Kylie Minogue van 'La La La' zingt, een blauwe boa om zijn hals.

Pauwels' werkwijze is bijzonder associatief. Verwacht geen duidelijke plotlijnen of gepolijste dialogen. Pauwels maakt fragmentarische stukken, met elkaar opvolgende tableaux. Nu eens met, dan weer zonder samenspel. Grilligheid troef. 'Ik vertrek vanuit

grote chaos: alles ligt naast en door elkaar. Chaos en onvoorspelbaarheid zijn een deel van ons zijn, waar we te weinig aanspraak op maken.' Verwarring scheppen, ze houdt ervan. 'Theater is mijn favoriete medium om vragen te stellen.'

Maar net dat onvoorspelbare en die grilligheid zijn hindernissen voor de jongeren. Zeker voor wie autisme heeft. Ze maakt het hen wel erg moeilijk. 'Oh, maar wat zij hier doen, ervaren zij als minder zwaar dan hun leven buiten, hoor. Het podium is voor hen een goede plek om te zijn. Ze vinden er aansluiting met zichzelf. En dat met een

Taylor faket vrolijkheid, Delfine een orgasme. De priester maakt een radslag wanneer Kylie Minogue van 'La La La' zingt, een blauwe boa om zijn hals

groot bereik. Dat ze hier staan, is een statement. De scène is een overwinning. Elke seconde dat zij op dat podium staan, hebben ze op zichzelf moeten bevechten. Iemand aanraken, een kostuum aantrekken, op blote voeten lopen, dat waren voor sommigen heel grote stappen in het begin.'

Het duidelijkst is die overwinning te zien bij Jeroen. Vandaag staat hij op een podium een hele monoloog te houden. Hij gebruikt de microfoon om zijn angst en verlegenheid te overwinnen.

Ook voor Niels is dit project een kantelpunt. 'Sportclubs en toneelgroepen hebben me altijd geweigerd. Door mijn autisme. De diagnose heeft me van mijn dromen beroofd. Ik wou verder studeren, officier worden bij het leger, maar ben naar het Buitengewoon Onderwijs gestuurd. Met *Truth or Dare* kan ik eindelijk aan de wereld tonen dat ik meer ben dan dat label.'

'HET MAG NIET PERVERS WORDEN'

Ik ga op reis en ik neem mee. 'Mijn medicatie', 'mijn drang naar pijn', 'het lichaam dat niet meer van mij is', 'mijn gedwongen liefde', 'mijn verlangen Harry Potter te zijn'.

Luna is ontvoerd door aliens. Ze bonden haar vast met slijm, sneden haar hoofd open, haalden daar alle nare herinneringen uit en speelden die af. Constant op repeat. Ze dwongen haar te kijken. Ook Lena blijkt ontvoerd. De aliens bleven in haar snijden. Een (in)humaan experiment. Om te kijken hoeveel pijn een mens aankan.

Gaandeweg is er meer van hun persoonlijke thematiek in de voorstelling geslopen dan Pauwels op voorhand bedacht had. 'Ik kreeg veel van hen tijdens improvisatie-oefeningen.' Ze vraagt wat leegte voor hen betekent. Ze krijgt antwoorden die voor haar recht uit Dante's *Inferno* lijken te komen. 'Hun donkerte is die die ook in de literatuur beschreven wordt.'

Jeroen zit afgezonderd te haken. Minutieuze steekjes. Na enkele weken zal hij Lies een zelfgemaakt beertje cadeau geven. Ze neemt het vanaf dan overal mee naartoe.

De psychologe heeft het druk. Vooral de meisjes willen vaak met haar spreken. Liefst buiten, bij een sigaret.

Bij de lunch worden aan de ene kant van de tafel gretig boterhammen met choco gegeten. Aan de andere kant wordt heel traag vijf keer in eenzelfde stuk broccoli geprikt. Maïa en Joséphine praten over *50 Shades of Grey*. De priester heeft de film niet gezien, maar wel de boeken gelezen. Niels wil het hebben over *The New World Order* en Trump. En kunnen we ooit zeker weten of de paus een man of een vrouw is? Vlagen absurdisme en vrolijke kronkels doorbreken steeds vaker de verstilde ernst.

'Het mag niet pervers worden', dat is een grote bekommernis van Pauwels. 'En op een bepaald moment raak je daar wel aan; perversiteit, exhibitionisme.'

'Ik ben constant met hen in gesprek. Ga je akkoord dat we dat gebruiken? Vind je het oké dat ik je op die manier inzet?'

'Emotionele intelligentie' is een term die wel vaker op haar werk gekleefd wordt. Nooit mag het aapjes kijken worden. Ze eist van de toeschouwer dat hij kijkt naar elke speler vanuit de nieuwsgierigheid: wie is die persoon en wat heeft hij te vertellen?

Luna nodigt haar vrienden, advocaat, consulent en vroegere leerkracht Engels uit om te komen kijken. 'Die laatste denkt dat ik alleen maar verlegen en labiel ben. Ik kan niet wachten om zijn blik te zien.' Dat het deugd doet om iets te tonen dat van haarzelf komt, vertelt ze. 'Iets wat anders onbespreekbaar is, een taboe dat wordt verzwegen.' Dat ze zelf ook verzwijgt, ook al kan ze de littekens op haar armen niet verbergen. 'Ik doe vaak nogal stoer, trek een muur rond me op. Op het podium is die muur weg. Ik vind het makkelijker om mij aan 600 mensen te tonen dan aan één iemand. Het is anoniemer.'

Het vertrouwen in Lies Pauwels kwam bij haar snel. 'In de psychiatrie moeten we altijd op een armlengte afstand blijven. Toen Lies kwam, gaf ze me een knuffel. Een echte, zo een die je nodig hebt. Ze sluit je echt in haar armen.' Opstaan, wassen, aan de dag beginnen, het valt Luna geregeld zwaar. 'Maar als ik naar hier kom, is het tenminste wel de moeite. Wij brengen iets moois.'

Alle voorstellingen van Lies Pauwels zijn in hoge mate ontstaan op basis van improvisatie. Maar ze is wel heel sturend als ze anderen laat freewheelen. Er zit een plan achter. Al zal ze dat plan zelden toelichten aan wie op scène staat. De basis van alles staat in drie notitieboekjes die tijdens de repetities voor haar neus liggen. Evenzeer als haar voorstellingen zijn die schriftjes collagewerken. Krantenknipsels, quotes uit een film, tekeningen, flarden uit gesprekken, passages uit boeken. Niets gebruikt ze letterlijk, maar ze laat zich door alles voeden. Gulzig. Van daaruit geeft ze improvisatieopdrachten, en wat ze daarvan terugkrijgt, voedt haar opnieuw.

Het uiteindelijke resultaat zit veel doordachter in elkaar dan op het eerste gezicht lijkt. Alles houdt verband met elkaar. Niets is toeval. Een terugkerend thema is de omwenteling. Ze kan zich niet van de indruk ontdoen dat onze samenleving op een kantelpunt is gekomen. 'Alles is in verandering: politiek, technologie, milieu, economie. Vandaag botst de oude met de nieuwe wereld. Uit die verwarring, en alle vragen en dilemma's die ermee gepaard gaan, vertrekt de voorstelling. In de psychiatrie vind je een

'Ik kies die jongeren omdat zij sterk zijn in de onderbuik van het mens-zijn. Daar waar de wereld niet meer wil gaan, lopen zij'

uitvergroting van wat in de wereld gebeurt. Ik kies die jongeren omdat zij sterk zijn in de onderbuik van het mens-zijn. Daar waar de wereld niet meer wil gaan, lopen zij. De wereld wil bovenaan, aan de oppervlakte, blijven, de jongeren die op scène staan, hebben veel over de onderkant en de diepte te zeggen. Natuurlijk is het hun pijnpunt, maar het is tegelijk hun sterkte.'

'ENJOY YOURSELF AND THE OTHERS'

Een dikke week voor de première. Een eerste doorloop. Een select groepje kijkers zit in de zaal.

'Wat moet ik nu doen?' 'Waar moet ik dan opkomen?' 'Moet ik al in mijn kostuum zijn?'

'Ik ga dingen moeten versimpelen. Minder nuanceren. Minder details. Verdomme, ik maak niet graag compromissen.' Lies vloekt mompelend. Ze heeft de afgelopen nacht twee uur geslapen. 'Ze hebben het moeilijk met de vrijheid waar ik zo van houd. Ze geven wel, maar ik moet constant op hun knop drukken. Als ik even loslaat, gebeurt er niets meer.' (*stilte*)

'Maar misschien is die brutigheid juist schoon', corrigeert ze zichzelf.

Het slaapgebrek begint te knagen. De onzekerheid ook: 'Waar ben ik aan begonnen? Komt dit wel goed? Ja, het moet. (*zucht*) Ik heb ik-weet-niet-hoeveel schone dingen gezien bij die gasten, maar lukt het me om dat aan een publiek te geven?'

Haar opkomende paniek verbergt ze voor haar spelers.

Voor Taylor is dit de eerste keer dat ze echt deel uitmaakt van een groep. Een groep die iets constructiefs maakt dan nog. De term 'psychisch kwetsbaar' vindt ze niet op zichzelf van toepassing. 'Sommigen hebben gewoon familieproblemen en zijn daardoor in een instelling beland.'

Ze stapte in dit project omdat ze haar ouders trots wil maken. 'Maar ik denk niet dat ze zullen komen kijken.' Haar favoriete scène: 'De windmachine. Ik vecht tegen iets en ik verlies, telkens weer.'

Joséphine staat sterk in haar glitterschoenen met naaldhak. 'Ik ben het wel gewoon om uit de chaos iets op te bouwen.' Ze speelt ook nog in andere stukken en werkt in een vrijwilligersorganisatie.

'Het is met mijn ziel onder mijn arm dat ik theater maak', vertelt Pauwels. 'Ik sta in de-

ze voorstelling kwetsbaarder dan zij. Ik sta niet zelf op scène, ik kan niet meer ingrijpen. Ik ben nu helemaal afhankelijk van wat zij op dat podium doen. Met mijn verhaal. Met mijn ideeën en composities.'

Ze vertoeft graag tussen deze jongeren, benadrukt ze. 'Ze doen dingen die bij mij een besef losmaken. Het is wat je nog niet weet dat je herkent.' Ze schrikt ervan hoeveel uit haar eigen leven in *Truth or Dare* is terechtgekomen. 'Mijn vrienden zullen mijn demonen erin herkennen. Maar goed, ik sta wel al een stap verder in mijn leven dan die jongeren. De zoektocht naar mijn verdriet is achter de rug nu. Denk ik. Hm.'

Is het geheel donkerder geworden dan ze verwacht had? 'Nee. Ik wou een zwaar deken leggen over de voorstelling. Omdat ik daar het afgelopen jaar zelf onder heb gele-

gen. Dat komt door het ritme. Die jongeren hebben iets met mijn tijd gedaan. Iets dat ik vreselijk interessant vind en dat me veel deugd deed. Er passeert van alles, maar er is een mysterieuze traagte. Bij hen is een uur echt een uur. Het is niet iets waarin je allerlei taken moet afhandelen. Ik heb dikwijls zitten wachten en wachten zonder dat er iets gebeurde. Eigenlijk is dat zalig.'

'IK HOOP GEVONDEN TE WORDEN'

28 augustus. Drie dagen voor de première. Try-out met (klein) publiek.

Opperste concentratie. Spanning. Intensiteit. Authenticiteit.

Er gebeurt iets. Heel wat, eigenlijk. Het verschil met een week geleden is gigantisch. Elf spelers trekken hun publiek van de ene emotie in de andere. Wat hier getoond

wordt, is zoveel meer dan de som van de repetities.

Applaus.

Voor verschillenden onder hen het eerste applaus dat ze krijgen in hun leven.

Maïa – off stage stil, met fragiele stem – zingt op het podium. Alleen. Mooi. 'Op scène heb ik nooit zenuwen, ik weet niet waarom. Maar ik krijg daar altijd een warm gevoel.' Ook met het wilde dansen heeft ze het niet lastig. 'Dansen tot de uitputting toeslaat. Dat past bij mij.' Ze wil actrice worden. En heeft wat moeite met de 'psychische kwetsbaarheid' die op de flyers staat gedrukt. 'Ik wil niet gezien worden als iemand met problemen. Ik hoop gevonden te worden.'

'Truth or Dare' is tot 16 september te zien in HETPALEIS, Antwerpen. Daarna gaat de voorstelling op tournee.